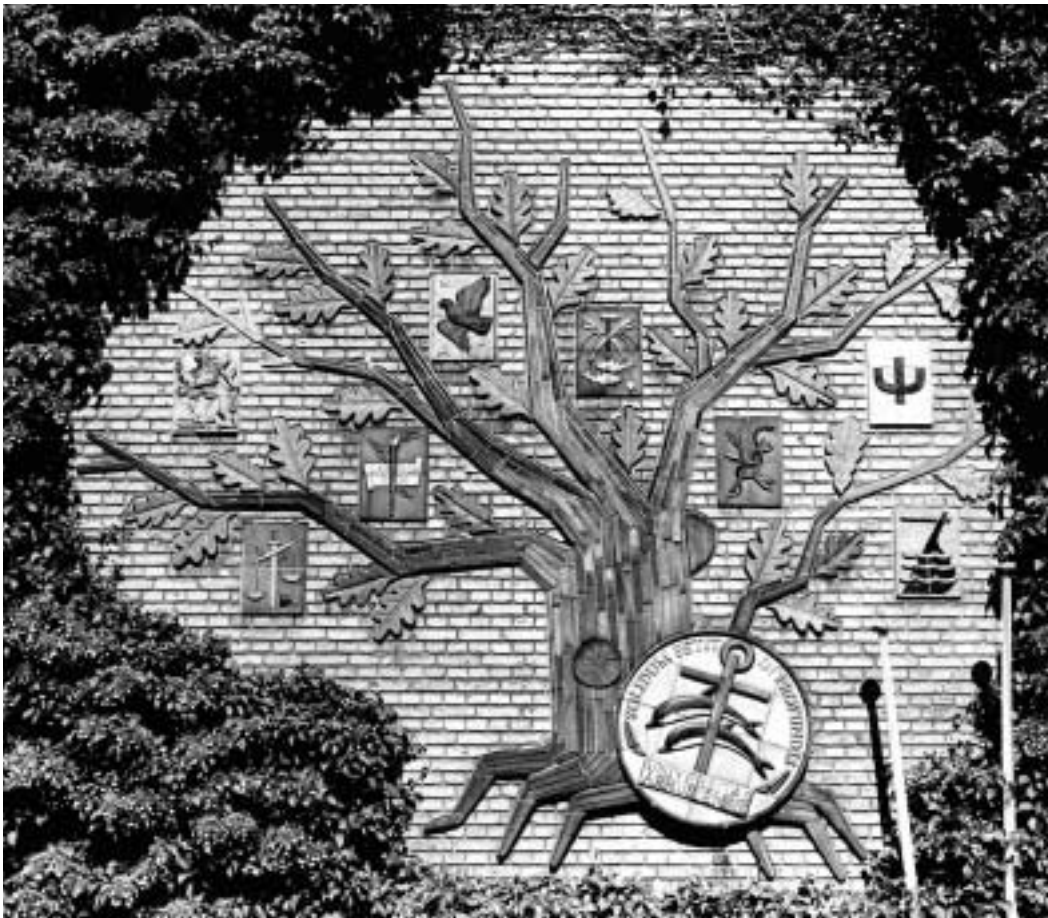

8. NORDISKE DIALEKTOLOGKONFERENCE

Arrangeret af
Peter Skautrup Centret
for Jysk Dialektforskning
Nordisk Institut

Indhold:

- Gunnstein **Akselberg**: Dialektendring i Vest-Noreg i dag (1)
- Lars-Gunnar **Andersson**: Om språklig variation (25)
- Torben **Arboe**: Dialekt taler vi med “de gamle”
– en sprogholdningsundersøgelse blandt unge i Thy (5)
- Björn **Bihl** og Nils-Erik **Nilsson**: När elever får skriva på dialekt (37)
- Margaret J. **Blake**: Jeg begynner å snakke for pent.
Attitudes towards dialect change among migrants to Oslo (7)
- Gösta **Bruce**: Accentuering i svenska komposita (14)
- Anna Greggas **Bäckström**: Att skriva på dialekt
– exemplet dialektskrivande ungdomar i Närpes (39)
- Lars-Olof **Delsing**: Exklamativa uttryck i skandinaviska språk och dialekter (30)
- Lars-Erik **Edlund**: Språkgeografi och språkhistoria.
Studier i nordsvenska dialekter (19)
- Kristin Melum **Eide** og Tor A. **Åfarli**: Dialekter og parametrisering (20)
- Lise **Eriksson**: “Dom pratar lite coolt, sönja, me varann”. Om dialekt och identifikation hos några svenska gymnasieungdomar (35)
- Charlotte **Gooskens** og Karin **Beijering**: Danskeres evne til at genkende forskellige nordiske sprogvarianter (13)
- Asgerd **Gudiksen**: Tilbøjelighedens lidart – og andre mediumsformer (26)
- Kristina **Hagren**: *Till* framför infinitivfras – preposition eller infinitivmärke? (28)
- Karin **Hallén**: Franska lånord – försvarar de sin plats i ett svenskt dialektlexikon? (6)
- Gert Foget **Hansen**: Metoder til akustisk analyse af stød (18)
- Inger Schoonderbeek **Hansen**: Rigsmål i en dialektordbog (4)
- Henrik **Hovmark**: Danske retningsadverbier og lokal orientering (15)
- Ann-Marie **Ivars**: Expletivt *det* som subjekt i sydösterbottnisk dialekt (34)
- Janne Bondi **Johannessen**: Skandinaviske demonstrativer (32)
- Tore **Kristiansen** og Malene **Monka**: Sprogholdninger blandt unge i Odder (31)
- Gjert **Kristoffersen**: Cirkumflekstonelaget i oppdalsmålet (16)

- Therese **Leinonen**: Mätning av uttalsavstånd mellan svenska dialekter
– en projektpresentation (36)
- Elisabeth **Lien**, Øyvind **Eide** og Lars Jørgen **Tvedt**: Ordbokshotellet
– varig lagring og formidling av norske ordsamlinger (10)
- Malene **Monka**: Enten skal jeg snakke rigsdansk eller skal jeg snakke
sønderjysk (9)
- Odd **Monsson**: Vestnorsk kvantitet i eit morfofonologisk perspektiv (12)
- Agnete **Nesse**: Radiotalemål i Nordland 1936-1996 (11)
- Helena **Palmén**: Kodväxling i dialekt (3)
- Inge Lise **Pedersen**: Odder revisited (29)
- Karen Margrethe **Pedersen**, KU: Nogle danske dialektale pseudoside-
ordninger (24)
- Karen Margrethe **Pedersen**, SDU: “Fisbrand” i nordisk perspektiv
– betegnelser, forekomst, forebyggelse og behandling (23)
- Caroline **Sandström**: Pronomen för husdjur i dialekter i östra Nyland (17)
- Sigríur **Sigurjónsdóttir** and Höskuldur **Thráinsson**: Regional variation
in Icelandic syntax (22)
- Margareta **Svahn**: Tendenser i skaraborgskt ungdomsspråk (33)
- Lisa **Södergård** og Ann-Marie **Ivars**: Spara det finlandssvenska talet (27)
- Viggo **Sørensen**: Det jyske skriftsprog (40)
- Øystein **Vangsnes**: ScanDiaSyn. En presentasjon av prosjektparaplyen
“Nordisk dialektsyntaks” (B)
- Anna **Westerberg**: En ny svensk dialekthandbok (38)
- Lars S. **Vikør**: Føring av formvariasjon i ei nasjonal dialektordbok:
gråsona mellom predikabel og ikkje-predikabel variasjon (2)
- Jan-Ola **Östman**, Magnus **Brenner** og Leila **Mattfolk**: Finlands sven-
ska dialekter i kontekst. Presentation av Finland kors och tvärs
– ett tvärvetenskapligt webbaserat undervisningsverktyg (21)
- Gunhild **Aamodt** og Tor Erik **Jenstad**: Kjelder til lånord i norske dialek-
tar. Ei mogleg utnytting av basane til Norsk Ordbok (8)

Betegnelsen i parentes henviser til vedlagte program, hvor plenarforedra-
gene er markert A-C, sektionsforedragene 1-40

Gunnstein Akselberg:

Dialektendring i Vest-Noreg i dag.

I innlegget mitt vil eg gje ein karakteristikkk av nokre særtrekk ved dialektutviklinga på Vestlandet, dvs. området frå Agder til Sunnmøre. Dialektendringa her vil bli studert i eit regionaliseringsperspektiv. Eg vil særleg ta føre meg det sentrale Vestlandet med Bergen og Hordaland, men også området Stavanger og Rogaland vil bli trekt inn - og dessutan området Kristiansand og Agder på Sørlandet. Problemstillinga vil liggja på relasjonane mellom sentrum (det urbane perspektivet) og periferi (det rurale perspektivet), og relasjonen mellom den vertikale dimensjonen (den nasjonale og standardiserande dimensjonen) og den horisontale dimensjonen (den regionale og lokale dimensjonen). Dialektutviklinga på Vestlandet vil dessutan bli relatert til regionaliseringsprosessar elles i Noreg.

Lars-Gunnar Andersson:

Om språklig variation.

Exemplet med de 94 synonymerna till *mula*.

Föredraget handlar om hur den språkliga variation kan se ut om det inte finns ett skriftspråk, ingen skolutbildning, ingen språknämnd och så vidare. Begreppet 'mula', det vill säga at gnida in snö i ansiktet på en medmänniska, utgör på sätt och vis ett litet reservat i språket, d.v.s. ordet lever i ungdomars talspråk och just ingen annan stans.

Studien baseras på en dialektenkät som besvarats av cirka 5700 personer från i princip hela det svensktalande området i Norden. Utifrån denna enkät kan man göra en dialektgeografisk beskrivning av hur de här 94 orden fördelar sig över landet. Graden av variation är fascinerande och den geografiska och generationsmässiga systematiken i variationen är slående.

Torben Arboe:

Dialekt taler vi med “de gamle” – en sprogholdningsundersøgelse blandt unge i Thy

Også i dialektområder er de unge afgørende for, hvilken sprogform der vil blive anvendt i fremtiden: har de skippet dialekten i 15-16 års alderen, begynder de næppe at tale den igen senere, selv om de bliver boende på egnen. For at få et indtryk af forholdene i Nordvestjylland, hvor der ikke tidligere har været foretaget undersøgelser af denne art, har jeg gennemført en spørgeskemaundersøgelse i 9. klasserne på 5 skoler i Thy: land- vs. byskoler, små vs. store skoler. Spørgsmålene angik fx, 1) om anvendelse af $\pm$ dialekt bestemmes af emne, sted el. person, 2) om man vælger $\pm$ dialekt over for andre unge, lærere, forældre m.fl., 3) om man mener, at ens valg af $\pm$ dialekt vil spille en rolle i ens fremtidige job, og 4) om man ønsker $\pm$ dialekt i TV og radio. I foredraget vil jeg opsummere resultaterne og sammenligne med andre undersøgelser.

Björn Bihl og Nils-Erik Nilsson:

När elever får skriva på dialekt

Under våren har vi tillsammans med en lärare låtit hennes klass i skolår 9 i Sunne genomföra tre skrivuppgifter där avsikten har varit att eleverna skulle skriva på sin dialekt. Eleverna uppmanades att skriva på ”sitt eget språk”, det språk som de själva använder på fritiden i umgänget med sina kamrater eller föräldrar och syskon, det språk som de känner sig mest bekväma och naturliga med. För att eleverna skulle kunna diskutera språkfrågor med varandra bildades grupper utifrån en enkel form av dialektsociogram. Det innebar att de själva fick definiera med vilka elever i klassen de upplevde att de hade mest språklig gemenskap.

Vid det första skrivtillfället fick varje elev skriva en egen berättelse om en episod från deras liv. De uppmanades också att tillsammans i gruppen bearbeta sina texter enligt en klassisk responsmodell. Vid det andra och tredje tillfället fick grupperna till uppgift att transponera två olika korta texter hämtade ur Bengt af Klintbergs bok *Råttan i pizzen*.

Margaret J. Blake

Jeg begynner å snakke for pent: Attitudes towards dialect change among migrants to Oslo

Mobility and urbanization are forces highly relevant to the changing dialect landscape in Norway. Previous studies of internal migrants in Norway have considered dialectological variables, as well as attitudes and experiences, of internal migrants from one particular *bygd* to one particular city. In this project, I examined the attitudes, experiences and perceptions of dialect change among 40 Norwegians who grew up outside Oslo *fylke*, and moved to the greater Oslo area as adults. Eight of the informants participated in follow-up interviews. The results suggest that normalization and accommodation strategies are widespread among internal migrants to Oslo, but complete diglossic switching to Standard Eastern Norwegian is not. The folk-linguistic concept of *knot* was also considered, and found to be increasingly unknown with younger generations of informants. This study was undertaken as my *suppleringsprosjekt* at the Aarhus University.

Presentation will be given primarily in English.

Gösta Bruce:

Accentuering i svenska komposita

Det prosodiska standardmönstret för komposita (sammansatta ord) i svenska kan sägas bestå av ett rytmiskt grundmönster (betoningar) plus ett tonalt accentueringsmönster. Det typiska rytmiska mönstret är då att det finns en betoning på ordets första led och en betoning på dess sista led. Till detta kommer en tonal accent som i standardfallet är kopplad till den första betoningen. Kombinationen av en betoning och en accent brukar kallas huvudbetoning, medan en betoning utan sådan accent betecknas bibetoning. I standardfallet är den accent som förekommer i komposita i samband med den första betoningen accent II, med mycket få undantag. Detta prosodiska standardmönster kallas förledsaccentuering. Från detta standardmönster – (huvud)betoning med accent II (grav) på ordets första led + (bi)betoning utan egen accent på dess sista led – finns det i huvudsak två klara avvikelser bland svenskans dialekter. Den ena

är med bibehållen accent på första ledet men med en systematisk differentiering mellan accent I och accent II i det sammansatta ordet. Detta mönster är karakteristiskt för många sydsvenska och specifikt skånska dialekter, men det är representerat i viss mån bland en del dialekter allra närmast Norge, såsom i Bohuslän, Dalsland och Värmland.

Den andra avvikelserna gäller att det jämte förledsaccentuering också finns ett motsatt mönster representerat som kallas efterledsaccentuering eller slutledsbetonning. Då kopplas istället accenten till betoningen i ordets sista led, och det blir accent I (akut). Det innebär alltså att huvudbetoningen kommer att ligga på sista ledet och att första ledet istället får bibetonning alternativt att det kan bli obetonat. Detta mönster är mest karakteristiskt för vissa norrländska dialekter, i huvudsak i Norrbotten och i mellersta Norrland såsom i Ångermanland.

I min presentation avser jag att närmare redogöra för dels den geografiska fördelningen av dessa två olika accentueringsmönster jämfört med standardmönstret och dels för vilka strukturtyper hos komposita som bestämmer accentueringen för just accent I / accent II i sydsvenska och efterledsaccentuering i nordnorrländska.

Anna Greggas Bäckström:

Att skriva på dialekt – exemplet dialektskrivande ungdomar i Närpes

Närpes kommun har ca 10.000 invånare och ligger i finlandssvenska Syd-Österbotten, 8 mil söder om Vasa. I ett tidigare arbete kunde jag konstatera att språket som talas i kommunen, dvs. närpesdialekten, är en viktig del i närpesungdomarnas identifikationsprocess och en betydelsefull faktor för dessa ungdomar vad gäller att vidmakthålla identiteten. Ett uttryck för detta är att de har utvecklat ett skriftspråk på dialekt.

Det är inte på något sätt nytt att skriva på dialekt. Att närpesungdomarna idag skriver på dialekt skiljer sig dock från tidigare dialektskrivande i Närpes på en väsentlig punkt. Tidigare skrev man (i de flesta fall) i det närmaste med syftet att bevara dialekten för eftervärlden medan ungdomarnas skrivande idag är ett funktionellt skrivande – man använder det dialektala skriftspråket som en del av sin vardag och för att man har

användning för det. Det medium som starkast lockat fram detta nya skrivande är enligt ungdomarna själva mobiltelefonen och bruket att skicka SMS.

Mitt pågående avhandlingsarbete syftar huvudsakligen till att kartlägga och förstå vilken funktion dialekten som skriftspråk har för dagens närpesungdomar samt att därtill undersöka hur ungdomarna går till väga för att skapa detta nya dialektala skriftspråk. De frågor jag arbetar med är bl.a.: *Vad* kan man skriva på dialekt och vad kan man *inte* skriva på dialekt? *Till vem* skriver man? *Hur* gör man när man skriver?

I mitt föredrag kommer jag att presentera en del av mina hittillsvarande resultat.

Lars-Olof Delsing:

Exklamativa uttryck i skandinaviska språk och dialekter

Mitt föredrag tar upp två försummade talakter, och den språkliga variation vi finner i dessa i skandinaviska språk och dialekter. Det gäller exklamativ (1), och “undringar” (2).

(1)a Vilka stora fötter du har!

b Att du aldrig kan lära dig!

(2)a Vem som kan ha gjort det, tro?

b Om jag skulle ta och koka mig en kopp kaffe?

Som synes kan båda (precis som frågor) ha en uppdelning i satser som framhäver ett led (oftast ett hv-led) och satser som inte gör det. Exklamativerna uppvisar relativt stor variation i de skandinaviska språken och dialekterna. Det varierar vilka framhävande ord vi använder: *så hur, vad, vilken* etc. De skiljer sig också åt med avseende på ordföljden. Vissa framhävande ord kan stranda sin fras, som i (3), medan andra inte kan det.

(3) Vad du har stora fötter

*Vilka du har stora fötter

Det finns också variation mellan huvudsatsordföljd och bisatsordföljd. Det förra illustreras i (1)a ovan, det senare illustreras i det danska exemplet i (4).

(4) Hvor har du store føder

Det framhävda ledet kan ibland inledas med *vad* som ser ut att vara en preposition, t ex “for” i norska och “med” i skånskt talspråk.

Vad gäller “undringarna” är de normalt frågor med talaren själv som mottagare. De har i flera dialekter en grammatikaliserad ordföljd. I Västerbotten har man bisatsordföljd i de typer som har ett framhävande led, som i (5), medan det i typen utan framhävande ord finns särskilda bisatsinledare.

(5) Vart han nu tog vägen?

(6) Hort han ha fure nepå byn? (Jag undrar om han har åkt till byn)

Mitt föredrag försöker beskriva och analysera variation av den typ som beskrivs ovan. Båda typerna är klart relaterade till frågesatser, och jag kommer att jämföra med norska dialekter som har likartad variation i sådana satser.

Lars-Erik Edlund:

Språkgeografi och språkhistoria. Studier i nordsvenska dialekter

I Hans Jonssons avhandling från 1966 diskuteras bl.a. ordet *träsk*, som har exklusiv svensk utbredning och finns vid såväl Östersjöns som Bottniska vikens kuster. Jonsson diskuterar frågan huruvida ordets förekomst vid den nordligaste bottniska kusten, kan sättas i samband med kolonisation från uppsvenskt område under medeltiden. Det finns också andra ord som styrker det antagna sambandet, bl.a. den av Vallmark (1936) studerade temporala konjunktionen *när/når*, vilken uppvisar en jämförbar dialektgeografisk bild. Holm har i flera uppsatser lyft fram ytterligare språklig evidens som skulle styrka sambanden mellan det uppsvenska området och det nordnorrländska.

Men det finns enligt min mening också ett annat, språkgeografiskt skikt som kan beläggas i områdets dialekter och som pekar mot de västnordiska dialekterna, språkgeografiska samband som inte dragits fram tillräckligt tydligt i tidigare undersökningar. I mitt föredrag ämnar jag diskutera bl.a. formerna *bratt* och *brant* i dialekter och ortnamn i övre Norrlands kustland, liksom det assimilerade *sopp* vid sidan av *svamp*. Dessutom diskuteras några enskilda lexem som skulle kunna sätta in de nordnorrländska dialekterna i ett västligt nordiskt språksammanhang.

Det rör sig inte, i varje fall inte ännu, om särskilt många lexem som kan dras fram till stöd för antagandet, men man får erinra om den språkvetenskapliga tumregeln att beläggen inte bara skall räknas utan också måste vägas.

Kristin Melum Eide og Tor A. Åfarli:

Dialekter og parametrisering

Tema for foredraget er det faktum at dialekter og multilingvalitet (som svært ofte henger sammen med levende dialektbruk) skaper utfordringer for formelle teoretiske rammeverk som f.eks. Prinsipp- og parameterteori.

For det første er det et problem at termen “dialekt” ikke har en formelt definert status, f.eks. vis-a-vis termen “språk”: En beskrivelse som ofte brukes, er at ulike dialekter av et språk er “gjensidig forståelige” for språkbrukere på tvers av dialektene. Dette er en holistisk og subjektivt motivert beskrivelse av termen “dialekt”, men den kan selvfølgelig ikke brukes som en formell definisjon.

For det andre er det spesifikke problemstillinger som reises når en, som i dialektforskningen, bedriver mikro-komparativ språkvitenskap, i forbindelse med hvordan den teoretiske termen “parameter” kan og skal defineres, og altså hvilket antall parametre, av hvilket omfang, som kan og bør postuleres for teorien.

For det tredje har Prinsipp- og parameterteori som utgangspunkt at grammatiske teorier må utformes på en idealisert monolingval språkbruker. Nyere forskning har reist spørsmålet om en slik språkbruker i det hele tatt kan tenkes å eksistere i den virkelige verden. I denne forskningen påpekes det at det finnes grunnlag for å anta at enhver språkbruker er multilingval i noen grad. Vi vil diskutere dette premisset om “purisme” og dets berettigelse i teorien, og videre hvilken rolle som bør tillegges multilingvalitet (og den derav følgende potensielle interferens mellom ulike dialekter, samt variasjon) i en formell teori som skal være adekvat for forskning på dialektsyntaks.

Lisa Eriksson:

”Dom pratar lite coolt, söjna, me varann.” Om dialekt och identifikation hos några svenska gymnasieungdomar

Varför vill Peter så gärna bo kvar i Piteå? Varför känner Agnes att hon borde vilja flytta? Och varför försöker Petra slipa bort sin dialekt fastän hon tycker att den är fin? Detta är några av de frågor som besvaras i min doktorsavhandling som blir färdig hösten 2006. Utifrån en empiri bestående av enkäter och intervjuer har jag undersökt gymnasieungdomars föreställningar om och attityder till dialekt, och försökt ta reda på vilken betydelse dessa föreställningar och attityder har för ungdomars identifikation. I det komplexa samspelet mellan språk och identitet har jag fokuserat på två dimensioner: dialektens betydelse för upplevelsen av en lokal identitet samt för (re)produktionen av maskulinitet respektive femininitet. Undersökningsområdet är norra Sverige med fokus på Piteå. I mitt föredrag kommer jag att fokusera på några enskilda Piteå-ungdomar och med hjälp av deras berättelser visa på några olika förhållningsätt till dialekter och dialektanvändning.

Charlotte Gooskens og Karin Beijering:

Danskeres evne til at genkende forskellige nordiske sprogvarianter

Vi vil her beskrive et eksperiment, som er udført med det formål at få et indtryk af, hvor godt unge københavnere er i stand til at genkende forskellige nordiske sprogvarianter. I eksperimentet deltog 18 grupper elever fra københavnske gymnasier. Eleverne lyttede til optagelser af forskellige nordiske standardsprog og dialekter (ialt 18 optagelser). Dialekterne blev udvalgt ud fra geografiske og lingvistiske kriterier. Elevernes opgave var at identificere det land hvor sprogvarianten tales. Undersøgelsen er en del af et projekt som skal kortlægge, hvor godt danskere kan forstå danske dialekter i forhold til andre skandinaviske dialekter, samt hvilken sammenhæng der er mellem sprogforståelsen på den ene side og sproginterne og sprogksterne faktorer på den anden side.

Asgerd Gudiksen:

Tilbøjelighedens lideart – og andre medium-former

Mit foredrag handler om udtryk hentet i Ømålsordbogens samlinger som:

1. *mælken skils*
så nu brænds stegen
2. *han bands som en tyrk*
stikkelsbær, de stiks

skils, *brænds*, *bands*, *stiks* har *s*-form ligesom passiv, men har aktiv betydning og er enstavede.

De er beskrevet hos Diderichsen under termen *intensivt medium* (i modsætning til *reciprokt medium*, fx *de skænds*). Diderichsen har valgt termen, fordi ”der som regel betegnes, at noget finder Sted i stigende Grad eller med stor Ihærdighed, mange Gentagelser osv.” (Diderichsen 1962). Diderichsen beskriver således eksemplerne ovenfor under ét, men verbalformerne har en noget forskellig funktion og betydning. Verberne under punkt 1 angiver noget inkoaktivt, mens verberne under punkt 2 angiver noget habituelt, at nogen eller noget er tilbøjelig til at gøre det som verbet angiver. Heller ikke subjektets rolle er den samme. Ved *bands* og *stiks* er subjektet agentivt, mens *mælken* og *stegen* er afficerede subjekter: der er her ikke nogen agent, og verbalhandlingen går ud over subjektet. Subjektet svarer semantisk set til objektet for transitive verber. Desuden er der den forskel at type 1 forekommer både i rigsmålet og i dialekterne, mens type 2 udelukkende er dialektal. Typen har endda ret begrænset udbredelse, idet den kun forekommer i dialekterne øst for Storebælt (sjællandsk og lolland-falstersk).

I foredraget vil jeg – ud over at gøre rede for disse verbalformers brug dialektalt – søge at indkredse hvad der karakteriserer de verber der forekommer med denne funktion, og på den baggrund diskutere hvordan habituelt medium kan være blevet udviklet.

Kristina Hagren:

Till framför infinitivfras – preposition eller infinitivmärke?

I mitt avhandlingsarbete studerar jag ett svenskt dialektmaterial excerperat ur i första hand samlingarna till Ordbok över Sveriges dialekter. Min avsikt är att kartlägga användningen av infinitivmärke när infinitivfrasen exempelvis utgör subjekt, objekt, rektion eller attribut eller ingår i bundet eller fritt adverbial. I vilka sammanhang används infinitivmärke och när saknas det?

Vilken form har infinitivmärket, *att/å*, *till* eller *till att/å*? Det uppträder i växlande form i dialektuppteckningar från alla delar av Sverige. Till och med inom samma sats kan växling förekomma, både mellan de olika formerna av infinitivmärke och mellan förekomst och avsaknad av infinitivmärke, t.ex.:

dä ä bra å ha te kränga på-sse (Alseda, Småland)

'det är bra att ha till kränga på sig'

har-n skritji å bett te få nôge å drickâ (Skuttunge, Uppland)

'har han skrikit och bett till få något att dricka'

ve to på fônderä på te sjlutä (Ragunda, Jämtland)

'vi tog på, dvs. började, fundera på till sluta'

Är detta helt godtyckligt eller är det avhängigt av hela den konstruktion som infinitivfrasen är en del av? Finns det i så fall några iakttagbara mönster och är dessa mönster de samma i alla dialekter?

Vissa mönster tycks finnas, t.ex. att *att/å* har stor utbredning i sydsvenska mål, där det dessutom förekommer i de flesta sammanhang. När *till* eller *till att/å* då dyker upp i detta område finns det anledning att fråga sig om det främst är i vissa konstruktioner och om *till* eventuellt i själva verket är prepositionen *till*.

Karin Hallén:

Franska lånord – försvarar de sin plats i ett svenskt dialektlexikon?

Lånord i riksspråk och dialekter är en intressant företeelse. Det finns många studier över temat som vittnar om det, och centrum för mitt intresse har varit de franska lånorden i svenska dialekter. Jag har genom åren behandlat dem från lite olika utgångspunkter, också under jämförelse med förhållandet i våra grannländer. Fler infallsvinklar återstår dock och min avsikt med föredraget i Århus är att belysa franska lånord i svenska dialekter ur ytterligare en aspekt.

Dialektavdelningen vid Språk- och folkminnesinstitutet i Uppsala har sedan en tid prioriterat projektet Svenskt dialektlexikon, SDL, vars syfte är att i kortfattade ordartiklar redogöra för de särdialektala orden. Det material som lexikonet bygger på är mycket omfattande – drygt 7 miljoner ordlappar, och i en pågående pilotundersökning av orden på *e* har urvalskriterier och principer för artiklarnas uppbyggnad arbetats fram.

Materialet på *e* innehåller också franska lånord, mer eller mindre väl införlivade i dialekterna. Till antalet rör det sig om ca trettio ord, som jag har undersökt och vill diskutera med utgångspunkten: är franska lånord av sådant intresse att det är motiverat att ta upp dem i ett svenskt dialektlexikon?

Gert Foget Hansen:

Metoder til akustisk analyse af stød

Det er ingen nyhed at det danske stød er en kilde til udfordringer på alle beskrivelsesniveauer. På det fonetiske niveau er et af problemerne den utroligt store variation der er i hvordan stød realiseres.

Svend Smith fremsatte i sin afhandling om stødets fonetik ideen om at stødet skulle ses som opdelt i to faser. Ser man et spektrogram af et tydeligt stød, forekommer det intuitivt indlysende at opfatte det på denne måde, idet man ofte ser en afgrænset fase med uregelmæssige stemmelæbesvingninger. Ideen om stødets to faser er da også videreført i senere undersøgelser af stødet.

Imidlertid er de tilfælde hvor man ikke kan udskille to faser langt fra sjældne. Det kan enten være fordi overgangen mellem de to faser er glidende, eller fordi man ganske enkelt ikke kan erkende at der sker en ændring i løbet af vokalen. Man kan desuden sætte spørgsmålstegn ved om det er tilstrækkeligt finkornet kun at skelne mellem regelmæssige og ikke-regelmæssige stemmelæbesvingninger.

Ved at inddrage viden fra det logopædiske forskningsfelt vil jeg forsøge at udvide paletten af analysemetoder der kan bruges til at beskrive stød akustisk. Det overordnede mål er at undersøge sammenhængen mellem stødets manifestation og stemmekvalitet. Med stemmekvalitet menes her variation af stemmens klang indenfor de rammer som den enkelte talers fysiologi og artikulatoriske vaner sætter. Den overordnede hypotese er at stødet er en stemmekvalitetsgestus og at de irregulære stemmelæbesvingninger – i det omfang de er til stede – skal ses som den mest markante del af denne gestus.

Inger Schoonderbeek Hansen:

Rigsmål i en dialektordbog

Danske dialekter indeholder ud over specifikt dialektale særgloser en stor del fællesdanske gloser der også er kendt fra rigsdansk. I nogle tilfælde er det ord og vendinger som stadig er gængse i rigssproget, i andre tilfælde er de nu gået af brug i rigssproget. Selv om de fællesdanske gloser ofte er velkendte og de derfor umiddelbart må være lette at redigere til Jysk Ordbog, viser der sig næsten altid problemer under redaktionen af dem. Et ord kan have en svært forklarlig udtale (i et bestemt område); her skal det besluttes om ordet skal have en eller flere sideform(er). Et ord kan have nogle særlige bøjningsformer der kræver særlig forklaring. Et ord kan også have en oprindelse der delvis afviger fra rigssprogets. Et ords semantik kan være noget anderledes end i rigsdansk: Hvilken betydning stemmer overens med rigsdansk (og behøver ikke helt så meget plads i ordbogen), og hvilken er specifikt dialektal? Og endelig det vigtigste: Hvordan kan informationerne præsenteres bedst for Jysk Ordbogs læsere? Mange af disse og lignende spørgsmål melder sig konstant under redaktionen af fællesdanske ord som fx *hvad*, hvilket har givet anledning til dette foredrag.

Henrik Hovmark:

Danske retningsadverbier og lokal orientering

Brugen af de danske retningsadverbier (*ud, ind, op, ned* osv.) er i høj grad subjektiv og individuel. Man vil med sit valg af adverbium markere en bestemt relation til det sted man taler om, eller en bestemt opfattelse af hvordan relationen kan eller bør karakteriseres (*ud/ind/op/ned/.. til bageren*). Men brugen af retningsadverbium er ikke kun individuelt bestemt. Brugen kan også give udtryk for bestemte gruppebaserede normer og særudviklinger som afspejler et lokalsamfunds konventionalisering af både interne og eksterne relationer. Jeg vil i foredraget fremlægge en række eksempler på sådanne særbetydninger fra Ømålsordbogens samlinger. Med udgangspunkt i et nyt datamateriale indsamlet i et mindre, afsidesliggende lokalsamfund i Danmark (Sydvestfyn), vil jeg desuden diskutere hvilke faktorer der påvirker valget af retningsadverbium i dansk.

Ann-Marie Ivars:

Expletivt *det* som subjekt i sydösterbottnisk dialekt

I mitt föredrag kommer jag att presentera en studie av bruket av expletivt *he* 'det' som subjekt i sydösterbottnisk dialekt (sÖB).

En fråga som intresserar mig speciellt är om sÖB tillåter transitiva expletivkonstruktioner av isländsk typ: *Det har många människor läst den här boken*. Min egen språkkänsla säger mig att sådana konstruktioner är möjliga i sÖB, men jag kan ännu inte visa upp något exempel som direkt motsvarar det isländska. Rätt välbelagd är däremot en transitiv konstruktion som förekommer i satser med spetsställt *inte* (eller *nog*). Konstruktionen är inte bara specifikt dialektal, i ett finländskt perspektiv är den även specifikt sydösterbottnisk.

Inte hade det vi kunnat skriva något sådant inte. Nej nog måste det tjäna bestå sig möblerna själva. Inte firade det karlarna så länge julen inte. Inte bryr det hon sig något.

Expletivt *he* är likväl inte obligatoriskt i satser inledda av *inte* eller *nog*, utan konstruktioner med eller utan *he* uttrycker olika betydelser. Vilka betydelser en talare får fram genom att använda eller inte använda expletivt *he* i *inte/nog*-inledda satser skall jag göra närmare reda för i mitt föredrag. Varför väljer talarna i en del fall konstruktionen *inte bryr hon sig något*, i andra fall *inte bryr det hon sig något*?

Janne Bondi Johannessen:

Skandinaviske demonstrativer

Det er velkjent at skandinaviske demonstrativer er plassert i den spatiale dimensjonen (Allan 1995, Faarlund et al. 1997, Telemann et al. 1999), og også at det finnes diskursdeiksis i enkelte språk og dialekter, f.eks. Faarlund 2000. Men det ser nå ut som en tredje type deiksis har fått fotfeste i mange av de skandinaviske språkene og dialektene, nemlig en som går langs en tredje dimensjon, nemlig den sosiale, eksemplifisert nedenfor:

Det er ikke han sønnen av Olga som har det – leier det ?

(Eldre kvinne, f.1898, Tromøy, Sør-Norge)

Denne typen kan vi kalle en psykologisk distal demonstrativ. I foredraget vil jeg se nærmere på utbredelsen til denne demonstrativen i de skandinaviske språkene og dialektene, samt på dens historiske utvikling. Jeg vil også diskutere om det er mulig å finne et proksimalt motstykke i den propriele artikkelen, og konkludere negativt her. Om mulig vil jeg også komme inn på den psykologisk distale demonstrativens syntaks i de ulike språkene.

Tore Kristiansen og Malene Monka:

Sprogholdninger blandt unge i Odder

Vi arbejder ved DGCSS, som står for Dansk Grundforskningsfonds Center for Sociolingvistiske Sprogforandringsstudier. Centrets engelske betegnelse, LANCHART, bygger på en mere præcis formulering af dets fokus: LANguage CHAnge in Real Time. I årene 2005-2010 er det centrets opgave at forske i hvordan og hvorfor Danmark i løbet af det 20. århundrede forvandlede fra et dialektsamfund til et standardsprogssamfund. Fokuset på forandring over tid ('virkelig tid') er muliggjort ved at udvælge seks undersøgelsessteder der alle tidligere har været genstand for sociolingvistiske undersøgelser. Det er (fra vest mød øst): Vinderup, Odder, Vissenbjerg, Næstved, Køge og København. Vi vil i vores foredrag fortælle om oplægget for de sprogholdningsundersøgelser der indgår i centrets arbejde, samt afsløre resultater fra det første sted vi har analyserede holdningsdata fra, nemlig Odder.

Gjert Kristoffersen:

Cirkumflekstonelaget i oppdalsmålet

Det er i dag vanlig strukturelt å tolke det enstavete cirkumflekstonelaget som i Norge finnes i Trøndelag og nord i Nordland som en realisering av tonelag 2 over én stavelse. Et problem med den trønderske varianten, som har ført til alternative analyser der konklusjonen har vært at det representerer et eget tonelag i tillegg til 1 og 2, er at fonetisk tilsvarer cirkumflekstonelaget tonelag 1 slik det realiseres over mer enn én stavelse. I forhold til sammentrukne former som [ˈfɪn-n] *finnen* (*samen*), der moraen knyttet til suffikset realiseres i form av erstatningsforlengelse av vokalen, [fɪ·n], får vi derved nøytralisering, slik at infinitiven *å finne*, med underliggende tonelag 2, også realiseres som [fɪ·n], med identisk tonegang.

Det har også vært diskutert om cirkumflekstonelaget i trøndersk bør analyseres som enstavet. Blant annet vokalforlengelsen som er knyttet til cirkumflekstonelaget har fått noen språkvitere til å analysere det som tostavet, se for eksempel Mo (1915) og Haugen (1954). Andre, som Reitan (1910) og Dalen (1985) har ment at det dreide seg om én stavelse. Einar Haugen selv skiftet med tiden mening og analyserte i 1982 cirkumflekstonelaget i Oppdal som enstavet.

Med utgangspunkt i en ny analyse av østnorske tonelag (Kristoffersen, under trykking) vil jeg i foredraget mitt vise at både nøytraliseringen mellom tonelag 1 og 2 og cirkumflekstonelagsdomenet som én stavelse følger som en nødvendig konsekvens av den generelle analysen av tonelagskontrasten i oppdalsmålet.

Therese Leinonen:

Mätning av uttalsavstånd mellan svenska dialekter – en projektpresentation

Inom det dialektometriska projektet Determinants of Dialectal Variation (<http://dialectometry.net/>) vid Rijksuniversiteit Groningen, Nederländerna, har datalingvistiska metoder utvecklats för att mäta det lingvistiska

avståndet mellan dialekter. Metoderna har tillämpats på nederländska, norska och tyska dialekter och har visat sig vara konsistenta och valida samt motsvara klassificeringar som det råder expertkonsensus om. I ett nyss påbörjat delprojekt kommer jag att tillämpa dessa metoder på svenskt dialektmaterial insamlat inom projektet SweDia2000 (<http://swedia.ling.umu.se/>). I mitt föredrag kommer jag att presentera metoderna med exempel ur svenska dialekter. Uttalsavstånden mäts med hjälp av Levensteins distansmått. Med hjälp av klusteranalys kan dialektklassifika-tioner göras på basis av distansmått. Resultaten presenteras i form av dendrogram och dialektkartor.

Elisabeth Lien, Øyvind Eide og Lars Jørgen Tvedt:

Ordbokshotellet – varig lagring og formidling av norske ordsamlinger

Ordboksprosjektet Norsk Ordbok 2014 (NO2014) har tilgang til et stort kildemateriale, blant annet lokale ordsamlinger fra mange steder i Norge. Ordsamlingene blir bearbeidet med to formål for øyet: 1. Å gjøre ordsamlingene tilgjengelige innenfor redigeringsystemet til NO2014, og 2. å sørge for varig lagring og formidling av samlingene til andre (språk-)miljøer.

Ordsamlingene blir normert og merket opp i TEI, den gjeldende standarden for litterær og lingvistisk tekstmerking [1]. En ferdig oppmerket samling blir sjekket inn i *ordbokshotellet*, en egen modul for ordsamlinger og ordbøker i redigeringsystemet til NO2014. Man kan søke i ordsamlingene både via ordbokshotellet og via *Metaordboka* [2], en mekanisme for å samordne søk i samtlige kilder som brukes i prosjektet.

Vi beskriver oppmerkingen av ordsamlinger og innpassing med redigeringsystemet til NO2014, samt diskuterer bruken av TEI i prosjektet. I tillegg tar vi for oss den kulturhistoriske viktigheten av å gjøre ordsamlingene allment tilgjengelige i elektronisk form, samt problematiske sider ved innsamling og distribusjon av ordsamlinger.

Malene Monka:

**”Enten skal jeg snakke rigsdansk eller skal jeg snakke sønderjysk”.
En undersøgelse af sprogalternation i servicesituationer i Aabenraa**

Undersøgelsen søger at give et bud på, hvordan man vha. en kvalitativ tilgang kan belyse empiri, der indeholder sprogalternationer mellem en dialekt og en mere standardnær varietet. I undersøgelsen belyses sønderjysktalendes forestilling om at kunne skifte mellem ”sønderjysk” og ”rigsdansk”. Det gøres ved at analysere et materiale bestående af optagelser og interview med fem sønderjysktalende – fire kvinder og en mand – i alderen 55-59 år. Optagelserne fandt sted på fire arbejdspladser i Aabenraa, hvor de fem sønderjysktalende indtager en servicefunktion.

Der tages afsæt i to overordnede spørgsmål:

Er der et mønster for sprogbrugen og skift i denne hos fem dialekttalende servicepersoner i Aabenraa?

Hvilke kontekster og sammenhænge skal medtænkes i redegørelsen for den enkelte servicepersons sprogbrug?

Det første spørgsmål belyses vha. Auers model for tosproget interaktion (Auer 1984). Overbegrebet ’sprogalternation’ gør det muligt at beskrive sprogbrugen og afgøre, om der er et mønster for skift på hhv. ord- og citatniveau, dvs. insertion, eller på et mere overordnet niveau, dvs. kode-skift. Andet spørgsmål belyses ved at tage udgangspunkt i dialogismens ’kontekstkatalog’ (Linell 1998). Dette operationaliseres, så der kan fokuseres på kontekster og sammenhænge, der kan påvirke sprogbrugen.

Odd Monsson:

Vestnorsk kvantitet i eit morfofonologisk perspektiv

Vilkåra for å realisere lange vokalar føre konsonantgrupper varierer sterkt i det vestnorske målområdet, både geografisk og knytt til kvaliteten på dei postvokaliske konsonantgruppene (fonotaksen). Denne variasjonen vert her forsøkt tolka i eit styringsfonologisk perspektiv gjennom å knyte dei saman med moglege styringsrelasjonane i den etterfølgjande konsonantgruppen og heimlareigenskapane til den finale kjernekonstituenten. Variasjonen som kan observerast i vokalkvantiteten i vestnorsk

kan knytast saman med den evna dialektane har til å synleggjere morfologi i den fonologiske representasjonen. Det er tydelege variasjonar når det gjeld evna til å manifestere morfologi, variasjonar som kan knytast saman med graden av morfologisk kompleksitet og dermed gjennomsluttheit i derivasjonsformene. I dette perspektivet står vestnorsk fram som eit målområde med stor ustabilitet i høve til representasjonen av morfologi. Dette vert tolka som om dialektane her befinn seg i ein overgangsfase mellom to moglege strategiar for handsaming av morfologien, ein som vil kamuflere morfologien i den fonologiske overflaterrepresentasjonen og ein annan som i større grad vil synleggjere denne. Samtidig vil dette vere ein presentasjon av ei teoretisk tilnærming til dialektstudiet som kan opne opp for ny morfofonologisk innsikt.

Agnete Nesse:

Radiotalemål i Nordland 1936-1996

Som en del av prosjektet ”Talemål i Bodø” har jeg valgt å følge utviklingen av talemålet i det offentlige rommet – nærmere bestemt radioen – fra 1936 til 1996. Datasamlingen jeg bruker er det såkalte Radioarkiv Nordland, som inneholder 301 klipp produsert av Nrk Nordland i denne perioden. De fleste programklippene inneholder intervjuer, både offentlige personer og vanlige folk.

I løpet av denne 60-års perioden har talemålet i det offentlige rom i Norge gjennomgått store endringer. To av de mest påfallende trekkene er bortfall av bruk av høflig tiltale (og titler) og overgang fra standardtalemål til dialekt. Overgangen fra 1930-tallets “Hva mener De om dette, ingeniør Pettersen?” til 1990-tallets “Ka du Kristin trur om det her?” er velkjent, men ikke systematisk utforsket.

Foredraget vil ta for seg den kronologiske utviklingen av disse to endringstrekkene, samtidig som en rekke språklige og språksosiale spørsmål vil bli drøftet:

- Hvem blir først tiltalt med *du*, og hvem “krever” De-tiltale lengst?
- Er der systematiske forskjeller på tiltale til kvinner og menn?
- Hva slags språklig register råder programlederne over, og hvordan tilpasser de språkbruken sin etter dem de intervjuer?

Helena Palmén:

Kodväxling i dialekt

Jag fokuserar *byte av kod* mellan *dialekt* (Liljendal och Pernå i östra Nyland, Finland) och *standardvarietet* i *vardagliga samtal*. Mitt syfte är att studera hur och när kodväxlingen sker och om dessa växlingar markeras. Dessutom undersöker jag kodväxlingens funktion. Att man i ett samtal växlar från dialekt till en standardvarietet behöver inte betyda att man har bristande kunskaper i sitt modersmål (i det här fallet östnyländsk dialekt) utan snarare att man har en god insikt också i en annan språkvarietet.

Som metod har jag valt *utvidgad samtalsanalys*. Förutom att jag fokuserar mötet mellan dialekt/standardvarietet på ett språkligt plan beaktar jag också den större sociokulturella kontexten.

Hittills har min forskning visat att kodväxlingen kan signalera gemenskap, solidaritet och språklig medvetenhet. Man kan använda kodväxling i citat, i dramatiska och narrativa sekvenser och som enskilda ord, uttryck och fraser. Kodväxlingen går inte obemärkt förbi i diskursen utan påverkar såväl samtalet som samtalsdeltagarna.

Inge Lise Pedersen:

Odder revisited

I slutningen af 1980'erne gennemførte Bent Jul Nielsen og Magda Nyberg en stor undersøgelse af talesprogsvariationen i Odder kommune. Som et led i den undersøgelse af sprogforandring i virkelig tid som i disse år finder sted ved Dansk Grundforskningsfonds Center for Sociolinguistiske Sprogforandringsstudier er en del af informanterne i Odder blevet interviewet igen. Jeg vil fremlægge de allerførste resultater af den fonetiske undersøgelse af disse nye optagelser sammenlignet med de gamle, med særlig vægt på forekomsten af lokale træk.

Karen Margrethe Pedersen, KU:

Nogle danske dialektale pseudosideordninger

Jeg vil i mit foredrag analysere følgende typer af dialektale pseudosideordninger:

- (1) vi har en kvie og går nede i engen
- (2) der er ingen og kan læse hvad han skriver
- (3) det var ham og gjorde det

Inger Ejskjær (og flere andre før og efter hende) har beskrevet konstruktionerne som relative, men jeg vil argumentere for, at de ikke kan være relative – og at den sidste konstruktion ikke eksisterer.

Konstruktionerne er ikke elliptiske. Indsættes subjektet for det andet verbum, ændres betydningen. Konstruktionerne kan i stedet jævnføres med de rigsdanske konstruktioner af typen:

- (4) der holder en bil og venter udenfor
- (5) han skrev og fortalte, at han var blevet gift
- (6) du har vel ikke en blyant og vil låne mig

der af Lars Heltoft og Erik Hansen er beskrevet som “kongruenskonstruktioner” i et kapitel “Sideordning, samordning og tilordning” i *Den danske Grammatik* (utrykt).

Karen Margrethe Pedersen, SDU:

”Fisbrand” i nordisk perspektiv – betegnelser, forekomst, forebyggelse og behandling

Da vores dreng kom hjem fra en vandretur med skolen fra Dannevirke til Dybbøl på to døgn, var hans eneste kommentar: ”Jeg fik fisbrand.” Denne betegnelse for en smertefuld lidelse er ikke slang, men et dialektalt udtryk som er almindeligt i de sønderjyske dialekter. De øvrige jyske dialekter har tilsvarende betegnelser, og da ikke kun jyder kender til lidelsen, omfatter analysen også andre danske egne og nordiske lande. For ikke at skabe frygt for fænomenet vil der være trøst at hente i forslag til forebyggelse og behandling.

Caroline Sandström:

Pronomen för husdjur i dialekter i östra Nyland

I traditionella svenska dialekter med tregenussystem stöds användningen av de maskulina och feminina pronomenen *han* och *hon* för husdjur som *häst/hingst* eller *ko* av såväl grammatiska som semantiska genusregler. Djur som är grammatiska neutrer, t.ex. *föl* eller *svin*, pronominaliseras med det neutrala pronomenet *det*.

I traditionella östnyländska dialekter som upprätthåller skillnaderna mellan maskulinum, femininum och neutrum bildar de anaforiska personliga pronomenen ett paradigm med pronomenen *han*, *hon* och *he*. Detta paradigm ersätts i fråga om inanimata korrelerat med pronomenen *den* och *de(t)* då en övergång till två genus sker vid dialektutjämning. I utjämnade varieteter kan pronomenen *han* och *hon* fortfarande användas för semantiska maskuliner och femininer – både människor och djur. Djur är animata, levande varelser som har ett biologiskt kön och då vi talar om dem kan vi välja mellan att antingen se dem som besjälade varelser med förstånd och vilja eller som obesjälade inanimater. Detta framgår t.ex. av vilket pronomen vi väljer i fråga om ett djur.

Med utgångspunkt i dessa tankar kommer jag i mitt bidrag att diskutera pronomenbruket för husdjur som hundar, katter, hästar och kor, men också en del vilda djur som ekorrar, hökar och älgar i en inspelning av ett samtal med tio deltagare i Liljendal i östra Nyland år 2003. Variationen i pronomenbruket hos samtalsdeltagarna belyses med hjälp av såväl frekvensberäkningar som kvalitativa analyser av utdrag ur samtalet.

Sigrí ur Sigurjónsdóttir og Höskuldur Thráinsson:

Regional variation in Icelandic syntax

It has often been maintained that we know far less about regional variation in the syntax of the Nordic languages than about regional variation in the phonology or the lexicon of these languages. But whereas many Norwegian, Swedish, Finnish or Danish linguists are likely to be able to

mention regional traits in the syntax of their native languages, their Icelandic colleagues are very unlikely to be able to do so. One of the reasons is probably that regional differences in Icelandic syntax are fairly minimal, but another reason is that they have not been studied very extensively until now.

Our presentation will fall into three parts. First, we will mention a few syntactic studies that have concentrated on specific topics (dative substitution and the new passive/impersonal construction) and included subjects from various parts of Iceland. Second, we shall describe briefly a pilot-study that was done in 2004-2005, where one of the aims was to check for regional variation of selected syntactic phenomena. Third, and most importantly, we shall present a few results from an ongoing survey, which is a part of the *Scandinavian Dialect Syntax* project (ScanDiaSyn).

Margareta Svahn:

Tendenser i skaraborgskt ungdomsspråk

I sin avhandling *Ungdomar och dialekt i Alingsås* behandlar Anna Gunnarsdotter Grönberg (2004) ett antal s.k. traditionellt västgötska dialekt-drag. Alla dessa antas vara varianter som antingen är nästan helt ersatta av standardformer eller på väg att ersättas av standardformer. Hennes resultat bygger på 97 intervjuer (från 1998) med Alingsåsgymnasiaster födda 1978-1981. En tredjedel av informanterna är från Alingsås stad och resten från omgivande orter, främst i f.d. Älvsborgs län: Lerum, Hemsjö, Vårgårda, Herrljunga, Sollebrunn m.fl.

Inför en serie radioprogram i Radio Skaraborg om skaraborgskt ungdomsspråk har under hösten 2005 och våren 2006 spelats in drygt 50 ungdomar (födda 1986-89) från olika delar av f.d. Skaraborgs län. Detta material har jag analyserat översiktligt. I föredraget kommer tendenser i materialet att presenteras. Jag kommer också att jämföra dessa med Grönbergs resultat. Redan nu kan sägas att de skaraborgska ungdomarna är mycket mera västgötska i sitt språk än de älvsborgska. Framför allt pojkar på praktiska linjer i de centrala delarna av Västergötland kan sägas vara språkliga traditionsbärare. De är överlag mycket dialektala.

Lisa Södergård og Ann-Marie Ivars:

Spara det finlandssvenska talet

I början av 1950-talet togs bandspelaren i bruk för insamling av språkmaterial på svenskt håll i Finland. Från fältarbetet på 1950-talet finns ett hundratal inspelningar bevarade, men den verkliga guldåldern för insamlingen inföll på 1960- och 1970-talen. Efter 1970-talet minskade intresset markant, och inspelningar i mindre skala gjordes bara för enskilda projekt. Många omständigheter, inte minst av samhällelig art, talade för en ny dokumentation av svenskan sådan den talas i Finland i dag. Ett insamlingsprojekt *Spara det finlandssvenska talet* i Svenska litteratursällskapets regi kunde sättas i gång år 2005. Projektet kommer att pågå i tre års tid och är i första hand inriktat på unga vuxna i åldern 20-30 år. För att fylla avståndet på 2-3 generationer till det äldre insamlade materialet görs inspelningar också av informanter i åldern 55+. När insamlingen är slutförd skall vardagsnära tal hos ca 1000 informanter – i stad och bygd, i alla samhällsskikt – ha spelats in och arkiverats på sällskapets språkarkiv.

Projektet intresserar sig inte bara för det vardagsnära talet utan också för språkets stilistiska variation genom inspelning av gruppsamtal med studenter och föredrag i sällskapets serie för allmänheten. Det praktiska genomförandet av projektet, resultat och erfarenheter från första årets insamling presenteras närmare i föredraget på konferensen.

Viggo Sørensen:

Det jyske skriftsprog

Fænomenet eksisterer som bekendt ikke. Hvorfor ikke? I en moderat kontrafaktisk Danmarkshistorie havde et fællesjysk skriftsprog været en absolut nødvendighed (og vi havde på Jysk Ordbog haft givne, brugervenlige opslagsformer at holde os til). Hvordan ville et sådant fællesjysk skriftsprog da have set ud? Hvis man holdt sig til det fra rigssproget kendte alfabet, hvordan så fx (med nogenlunde konsekvens) markere

særjyske lydforhold, navnlig inden for prosodi og langvokalisme? Mange jyske dialektforfattere har været konfronteret med sådanne spørgsmål (i deres lokaldialekt) og har løst det med vekslende held – Blicher ikke dårligst! I dag har egnssproglige foreninger arvet problemet, når de vil publisere på fx sønderjysk. Jeg vil give et kort vue over de vigtigste tendenser i jysk ortografi.

Øystein Vangsnes:

ScanDiaSyn.

En presentasjon av prosjektparaplyen “Nordisk dialektsyntaks”

I alt ni nordiske forskergrupper fra alle de nordiske landene samt Færøylene samarbeider om dokumentasjons- og forskningsprosjektet “Nordisk dialektsyntaks”. De overordnede målsetningene med prosjektet er:

- å på en systematisk og samordnet måte utforske den syntaktiske variasjonen i de nordiske dialektene, et felt som har vært lite påaktet i tidligere dialektforskning
- å opprette en database med transkribert og tagget materiale som skal være allmennt tilgjengelig for forskere og andre gjennom et brukervennlig grensesnitt mot internett
- å initiere og stimulere til teoretisk forankret forskning på dialektal syntaktisk variasjon i Norden og ellers
- å knytte prosjektet opp mot eksisterende dialektsyntaksprosjekt i Europa og andre steder og med det øke forståelsen av språklig mangfold og mikrovariasjon generelt

Fra og med 2005 har prosjektet mottatt fellesnordisk støtte til nettverksaktiviteter og prosjektadministrasjon samt nasjonal støtte i Sverige og på Island. I tillegg er den tematisk relaterte spissforskningsenheten Nordic Center of Excellence in Microcomparative Syntax etablert for perioden 2005-2010. I foredraget vil det gjøres opp status for hvor langt man er kommet i forhold til de fire hovedmålene, hvilke almenne ressurser som er bygd opp og hvilke utfordringer som står igjen å løse, både av organisatorisk og vitenskapelig art.

Anna Westerberg:

En ny svensk dialekthandbok

Sedan många år saknas en modern handbok i svensk dialektkunskap. Elias Wesséns *Våra folkmål*, som utkom i nio upplagor mellan 1935 och 1969, och Bengt Pamps *Svenska dialekter* från 1978 används fortfarande och fyller givetvis en viktig funktion när det gäller den s.k. klassiska dialektologin. I dag framstår deras innehåll emellertid som föråldrat, inte bara i det avseendet att de dialekter som beskrivs inte längre är vad de har varit. Såväl dialekterna som den dialekttalande befolkningen skildras vanligen i ett antikvariskt perspektiv, utan idéhistoriskt, politiskt eller socialt sammanhang. Framställningen inkluderar inte samtiden utan är enbart tillbakablickande. Företeelser som dialektutjämning och social variation får således ingen uppmärksamhet i dessa böcker.

Dialektforskningen i Sverige har trots allt inte stått stilla. På senare år har dialektologin blivit ett stort och mångskiftande ämnesområde, och därför behövs det en dialekthandbok som så långt det är möjligt speglar denna mångfald. Det är en sådan handbok jag vill försöka åstadkomma. Om man ser dialektologin som ett hus med många rum så skall den här boken vara en guide till alla de olika rummen. Detta innebär också att jag inte är ute efter att förkasta det historiska perspektivet. En beskrivning av dialekternas uppkomst och utveckling måste rimligen vara historisk, och den som vill fokusera på ålderdomligheter skall naturligtvis få göra det. Det nya i min bok blir att även andra perspektiv på dialekter uppmärksammas och beskrivs.

Som målgrupp för dialekthandboken tänker jag mig dels högskolestuderande på grundnivå, dels den intresserade allmänheten (i enlighet med Språk- och folkminnesinstitutets uppdrag). Den kommer sannolikt att bli alltför omfattande för att kunna användas som obligatorisk kursbok i dialektologi, men som referensverk kommer den helt klart att fylla ett tomrum.

Lars S. Vikør:

Føring av formvariasjon i ei nasjonal dialektordbok: gråsona mellom predikabel og ikkje-predikabel variasjon

Det nasjonale ordboksverket Norsk Ordbok dekkjer det nynorske skriftspråket og dei norske dialektane. Oppslagsformene er på normert nynorsk, men i ein innleiande del av kvar ordartikkel blir dei faktiske dialektformene av ordet oppgitt. Vi baserer oss på dei ”tradisjonelle” dialektane, som det er gjort ei omfattande innsamling frå sidan 1930-talet. Fonologisk og morfologisk dialektvariasjon er delvis predikabel, i den forstand at han baserer seg på generelle reglar for det fonologiske og morfologiske systemet i kvar dialekt. Plassomsynet gjer at vi må vere restriktive med å ta med slik variasjon. Men formvariantar er ofte også spesielle for det enkelte leksemet, utan at dei kan forankrast i meir allmenne reglar. Slike variantar fører vi i prinsippet opp. Mellom desse kategoriane er det ei stor og vanskeleg gråsone med unntak, hybridformer og fluktuasjonar på grunn av ekstern påverknad, gradvise overgangar mellom dialektområda eller endringsprosessar. Foredraget skal leggje fram det generelle regelsettet vi har utarbeidd for behandlinga av predikabel variasjon, og drøfte nokre problemtilfelle på bakgrunn av dette regelsettet.

Jan-Ola Östman, Magnus Brenner og Leila Mattfolk:

Finlands svenska dialekter i kontext.

Presentation av Finland kors och tvärs – ett tvärvetenskapligt webbaserat undervisningsverktyg

Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur (Nordica) vid Helsingfors universitet har under de två senaste åren varit med och skapat en interdisciplinär och till vissa delar interaktiv webbsajt. Sajten heter *Finland kors och tvärs* och är ett samarbetsprojekt mellan Nordica, Finska institutionen, Geografiska institutionen, Pedagogiska institutionen och delar av Matematiska institutionen vid Helsingfors universitet. Dessutom är Forskningscentralen för de inhemska språken och Svenska litteratursällskapet i Finland samarbetspartner i projektet.

I det här skedet har vi som ett pilotprojekt valt ut ett dussin svenskspråkiga och ett dussin finskspråkiga orter runt om i Finland. Varje ort presenteras på webbplatsen bl.a. med kartor (äldre och specialritade), dialektmaterial (transkriberat och publicerat tillsammans med ljudfiler), fotografier och videoinspelningar.

Webbplatsen görs nu tillgänglig och kan användas av lärare i skolor och vid universitet, för studenter, för forskare och för i princip vem som helst som är intresserad av dialekter och den kultur som omger dialekterna. Projektet försöker understödja och använda modern och nydanande undervisningsteknologi i så hög grad som möjligt.

Vi kommer att presentera projektet och det material som redan finns tillgängligt på webbplatsen och diskutera olika alternativa riktningar projektet (och undervisningsteknologi i relation till dialektologi i allmänhet) kan ta i framtiden.

För dialektologin kommer informationen på nätet att ha både ”gammalt” material (med dialekttalande som är födda kring sekelskiftet 1800/1900) och mycket modernt material, vilket ger en bild av hur dialekten fungerar i dagens Svenskfinland (bl.a. i relation till sociolingvistiska särdrag). Samtidigt visar projektet hur man kan använda tvärvetenskaplig kunskap (och samarbete) för forskning i dialekter. Vi kommer också att jämföra detta pedagogiska projekt med andra liknande projekt, t.ex. SweDia 2000, som omfattar svenska dialekter i Sverige och Finland.

Några andra speciella egenheter med projektet och sajten är att finsk och svensk dialektologi här möter varandra – mer eller mindre för första gången – vilket gör det möjligt för både forskningen och undervisningen att gå utöver den traditionella nordistiken. Både finskt och svenskt material finns sida vid sida på webbplatsen.

En viktig del av projektet är att vi gärna tar emot respons på t.ex. kartor och ljudinspelningar. Sådan respons arkiveras och görs i sin tur tillgänglig för andra användare. Responsen kan sålunda (1) användas för att utveckla materialet, (2) i sig användas som ett värdefullt komplement som ger materialet mer djup och nyans, (3) stimulera till diskussion i undervisningen och öka förståelsen för de möjligheter och begränsningar som materialet har, samt (4) ge idéer till ny forskning. Materialet kan på det här sättet kompletteras som en del av undervisningen i skolorna eller

vid universiteten. Material som samlats in vid exkursioner och transkriptioner som gjorts i övningssyfte kan införlivas i materialsamlingen på webben.

Gunhild Aamodt og Tor Erik Jenstad:

Kjelder til lånord i norske dialektar.

Ei mogleg utnytting av basane til Norsk Ordbok

Den lågtyske påverknaden på norsk (og andre skandinaviske språk) i seinmellomalderen er velkjent og mykje omskriven. Språkkontakt fører lettast til endringar på det leksikalske nivået, og det er da også særleg i einskildord og ordlagingselement ein har kunna påvise lån frå lågtysk. Men også mogleg påverknad på morfologiske og syntaktiske strukturar har vore drøfta.

Kontakten mellom lågtysk og skandinavisk er eit forskingsfelt som dei seinare åra har vorte vitalisert i høg grad, ved at det er teke i bruk nye metodar frå sosiolingvistik og moderne språkkontaktforskning. Særleg er det gjort store framsteg i studiet av språkstrukturelle drag gjennom slike nye perspektiv. For oss som leksikografar er det likevel naturleg å gå tilbake til ordforrådet.

Dei fleste studiane av lågtyske lånord (både i norsk og skandinavisk elles) gjeld standardspråket, såleis t.d. Seip (1915-19). Generelt har ein rekna med at påverknaden på ordforrådet frå lågtysk har vore sterkast i vest og nord, t.d. Indrebø (1951). Vi finn det naturleg å ta opp nederlandske lånord samstundes. Gjennom det sterke handelsveldet som Nederlanda bygde opp frå slutten av 1500-talet er det komme inn ordtilfang derifrå i dei nordiske måla. Mest kjende er nok sjøtermane. I Noreg bør Agder ha vore ein viktig innfallspor for lånord frå nederlandsk, sidan kontakten her var særleg intens gjennom trelasthandelen. Ein samla analyse av nederlandske lånord i norsk er i det heile ikkje gjort, jfr. Skjekkeland (1999).

Kan tilfanget til Norsk Ordbok 2014 vere til nytte i denne samanhengen? Ordboka blir redigert i eit program som gjev oss ein base der det kan gjerast ulike slags søk. Mellom anna er det mogleg å søkje på opphavsspråk i etymologidelen. Vi vil i vårt bidrag ta for oss ord som

er registrert med opphav i lågtysk, mellomlågtysk og nederlandsk, og som samstundes har ei geografisk heimfesting (som altså ikkje er rekna som allmenne i norsk), ut frå søk i utvalde delar av basen. I første omgang vil vi prøve om tilfanget stør den tradisjonelle oppfatninga at hovudtyngda av dei lågtyske låna har komme i vest og nord, og om sambandet mellom Agderkysten og Nederland let seg påvise på same måten.

Seinare kan dette gje grunnlag for ein meir inngåande analyse av lånordsmaterialet, som ein vil rekne med kan fortelje mykje om spreining av kulturstraumdrag i den aktuelle tidbolken, jfr t.d. Edlund og Hene (1996).